

**УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИКА ЗА V КЛАС
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)**

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по география и икономика в **пети** клас е насочено към овладяване на базисни знания, умения и придобиване на ключови компетентности, свързани с формиране на основите на географската култура за заобикалящото пространство на глобално и регионално ниво като част от тяхната обща култура. Основната цел е учениците да намерят смисъл от наученото и да открият приложението му в нови и непознати ежедневни ситуации. В този смисъл от тях не се изисква безцелно запаметяване на данни и факти, а опознаване на същността на географията като наука и на подходите и средствата за намиране и използване на географското знание за личностна, професионална и социална реализация.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА В КРАЯ НА КЛАСА

Области на компетентности	Знания, умения, отношения
Планетата Земя	<p>Характеризира Земята като планета.</p> <p>Дава примери за взаимодействието между обвивките на Земята и влиянието на формата и движенията на Земята върху природата и живота на човека.</p>
География на природата	<p>Обяснява особеностите на релеф, полезни изкопаеми, климат, води, почви, растителност, животински свят и връзките между тях.</p> <p>Описва и разпознава природните зони на Земята.</p> <p>Определя значението на природата като среда за живот и условие за труд.</p> <p>Обяснява необходимостта от опазване на природната среда.</p>
География на обществото и стопанството	<p>Характеризира населението на света по основни демографски показатели.</p> <p>Описва основните форми на заселване в света.</p>

	<p>Назовава и описва основни проблеми на населението и селищата.</p> <p>Познава политическата карта на света и нейните промени, назовава някои международни организации.</p> <p>Знае същността на стопанството; назовава и групира основни стопански дейности.</p>
География на континентите и страните	<p>Определя какво изучава географията и описва важни открития за опознаването на света и развитието на географското познание.</p> <p>Характеризира географското положение и границите на Африка и на избрани страни в Африка.</p> <p>Характеризира особеностите на природата на Африка.</p> <p>Характеризира политическата карта, населението, стопанството в Африка и в избрани страни (Египет и РЮА).</p>
Географска информация	<p>Използва различни начини за ориентиране в природата.</p> <p>Разпознава и използва елементи на географската карта и глобус.</p> <p>Разпознава видове географски карти и основни способности за картографиране.</p> <p>Използва географска информация от различни източници.</p> <p>Изразява мнение за географски проблем(и) на базата на подбрана географска информация.</p> <p>Представя географска информация в карта, текст, различни графични изображения или чрез ИКТ.</p>

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
Географията – древна и съвременна наука	<ul style="list-style-type: none"> • Знае предмета и значението на географията. • Описва откритията на Христофор Колумб, Вашку да Гама и Фернандо Магелан. • Нанася на контурна карта маршрутите на мореплавателите. • Дава примери за използване на географията в своя живот. 	Велики географски открития
Географска информация	<ul style="list-style-type: none"> • Знае какво е ориентиране и свързаното с него понятие хоризонт. • Познава основни начини за ориентиране – по Слънцето, с компас, по картата, по местни признаци. • Ориентира се с помощта на компас и по карта. • Знае какво е географска карта и мащаб. • Работи с елементите на географската карта - чете условни знаци, определя географски координати по глобус и карта, изчислява действителни разстояния с помощта на числения мащаб, разпознава способности за картографиране (на количествения фон, на качествения фон, на линиите на движение, точков способ). 	<p>общогеографска карта тематична карта градусна мрежа географска ширина географска дължина числен мащаб</p>
Планетата Земя	<ul style="list-style-type: none"> • Определя мястото на Земята в Слънчевата система, нейната големина и форма. • Обяснява движенията на Земята около оста ѝ и около Слънцето и последиците от тях. • Дава примери за влиянието на формата и движенията на Земята върху природата и върху живота на човека. • Описва строежа на Земята – вътрешните обвивки (ядро, мантия, земна кора) и външните обвивки (литосфера, хидросфера, атмосфера, педосфера, биосфера). • Дава пример за взаимодействието между обвивките на Земята. • Изработва схема на вътрешния строеж и външните обвивки на Земята. • Знае какво е континент, океан и брегова форма. • Описва формирането на съвременните континенти. 	земна ос

	<ul style="list-style-type: none"> • Посочва на картата континентите, океаните и брегови форми. • Сравнява континентите и океаните по географско положение, по площ и по брегова линия. 	Лавразия, Гондвана бряг, провлак, проток, остров, залив
География на природата	<ul style="list-style-type: none"> • Знае какво е релеф. • Описва особеностите на релефа – образуване, скали, форми. • Разпознава форми на релефа (планина, хълм, плато, низина, равнина, долина, котловина). • Дава примери за изкопаеми горива, рудни и нерудни полезни изкопаеми. • Определя значението на релефа и на полезните изкопаеми. • Знае правилата за разумно поведение по време на земетресение. • Знае какво е време и климат. • Познава факторите и елементите на климата. • Обяснява изменението на климата по географска ширина и надморска височина. • Определя значението на климата. • Знае особеностите на основни климатични пояси - екваториален, тропичен, умерен, полярен, и на планинската климатична област. • Съставя кратък географски текст с помощта на ключови думи или съпътстващи въпроси. • Знае основни характеристики на водата в Световния океан (температура, соленост, движения). • Определя значението на Световния океан и необходимостта от опазването му. • Обяснява особеностите на водите на сушата. • Чете хидрограма по правило. • Определя значението на водите на сушата и необходимостта от опазването им. • Знае правилата за разумно поведение при наводнение. • Определя какво е почва. 	<p>вътрешни земни сили външни земни сили надморска височина</p> <p>въздушни маси атмосферно налягане температура валеж вятър</p> <p>вълни приливи и отливи океански течения</p> <p>речна система, устие пълноводие и маловодие на реките, водосборен басейн, подземни води, ледник</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Обяснява влиянието на природните и обществените фактори върху развитието на стопанството. • Назовава основни стопански дейности - добиващи, обработващи, обслужващи. • Чете стълбчеста и кръгова диаграма. 	земеделие
<p>География на континентите и страните. Африка</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Определя географското положение, големината и границите на Африка. • Описва бреговете на Африка по карта. • Разбира ролята на Вашку да Гама и Дейвид Ливингстън за откриването и изследването на континента. • Характеризира релефа на Африка. • Познава типични за Африка полезни изкопаеми и териториалното им разпределение. • Обяснява факторите и елементите на климата в Африка. • Разбира схемата на пасатите. • Характеризира климатичните пояси и планинската климатична област в Африка по правило. • Нанася върху контурна карта климатичните пояси на Африка. • Характеризира водите на Африка – главен вододел, отточни и безотточни области, използване и опазване. • Характеризира река по правило. • Отговаря на географски въпрос като комбинира различни източници на информация. • Характеризира природните зони - зона на екваториалните гори, зона на тропичните пустини, зона на саваната, зона на твърдолистните вечнозелени гори и храсти, и планинската област в Африка. • Съставя маршрут за мислено пътешествие из природните зони на Африка. • Нанася върху контурна карта названията на географските обекти – Гибралтарски проток, Суецки канал, Средиземно море, Червено море, Гвинейски залив, о. Мадагаскар, Сахара, Заирска котловина, Етиопска планинска земя, Килиманджаро, Атласки планини, Драконови планини, реки (Нил, Конго, Нигер, Замбези), езера (Виктория, Танганика, Чад) и водопада Виктория. 	<p>пасати</p> <p>субекваториален пояс, субтропичен пояс</p> <p>делта естуар</p> <p>червенокафяви почви, тера роса, оазис</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Характеризира населението на Африка - брой, разпределение, расов състав, бит и култура. • Коментира типични проблеми на населението - бедност и неграмотност. • Нанася върху контурна карта държавите от съвременната политическа карта на Африка. • Характеризира съвременното стопанство на Африка. • Обяснява териториалното разпределение на основни стопански дейности. • Характеризира страните Египет и РЮА по правило. 	местно и преселено население колония
--	---	---

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ

За нови знания	58%
За практически дейности, упражнения и екскурзии	18%
За обобщение	10%
За преговор	4%
За контрол и оценка (за входно и изходно ниво и за контролни работи)	10%

Допълнителни уточнения за конкретния учебен предмет география и икономика

Годишен брой часове за изучаване на предмета в **пети** клас – 51 часа.

- При реализация на програмата спазването на хронологията на темите е задължително.
- Разпределението на съдържанието в подтеми се прави по преценка на този, който използва учебната програма, и в зависимост от целта – от автори на учебници при разработване на отделни урочни статии или от учители при планиране и реализиране на отделния учебен час, като учителят може да прецени различно от предложеното в учебника разпределение на съдържанието в подтеми.
- В подбора на ситуации за представяне на изучаваните теми и проблеми и на задачите за прилагане на наученото следва да преобладават ситуации от практиката и решаване на житейски казуси.
- По своя преценка учителят може, съобразно интересите на учениците да въведе и отработи с тях и други единични понятия и факти, с които да представи по-пълна географска картина, без това да довежда до възпроизвеждането на определенията им.

Методически насоки за характеристика на географски обекти по правило:

- При характеристика на климатичен пояс може да се спазва следната последователност: определя териториалния обхват на пояса; определя факторите, които са водещи за формирането на пояса; описва елементите на климатичния пояс (температура, вятър, валеж); определя значението на климатичния пояс за живота и трудовата дейност на хората.
- При характеристика на река по правило може да се използва следната последователност: определя изворната територия и устието на реката; определя периодите на пълноводие и маловодие (вкл. и чрез хидрограма); определя зависимостта между климата и пълноводието на реката; определя значението на водите на реката за трудовата дейност на хората.
- При характеристика на държава по правило може да се използва следната последователност: определя географското положение; характеризира природната среда, населението, държавното управление и стопанството; посочва главни градове.

Необходимо условие за постигане на целите на обучението по география и икономика в **пети** клас е провеждането на учебни екскурзии. По време на екскурзиите на учениците трябва да се даде възможност: да наблюдават природни обекти, процеси и явления; да се ориентират по карта и с компас; да правят измервания; да демонстрират умения за разумно поведение сред природата; да опазват природата.

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на сročна и годишна оценка:

Текущи оценки (от устни, от писмени, от практически изпитвания)	30%
Оценки от контролни работи	40%
Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по проекти и др.)	30%

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности
Компетентности в областта на българския език	Назоваване, определяне, описване, обясняване, характеризиране на географски и икономически обекти, процеси и явления; посочване на примери; изказване на обобщени изводи. Съставяне на текст кратък отговор на географски въпрос и текст на мислено пътешествие. Изразяване на мнение по географски въпроси.
Математическа компетентност и основни компетентности в областта на природните	Познаване на основни понятия, закономерности, процеси и явления. Четене на географска карта, хидрограма, стълбчеста и кръгова диаграма. Сравняване, разпознаване, разграничаване,

науки и на технологиите	групиране, определяне на значението, характеризиране (вкл. по правило) на географски и стопански обекти, процеси и явления, обобщаване, даване на отговори, основани на доказателства. Изразяване на мнение по географски въпроси. Изработване на схеми, таблици, карти, табла и др.; нанасяне на маршрути върху контурна карта. Ориентиране с помощта на карта и компас; наблюдаване на природни обекти и явления. Изчисляване на действителни разстояния и средна гъстота на населението. Определяне на географски координати.
Дигитална компетентност	Използване на ИКТ за търсене, събиране, представяне и обмен на информация.
Умения за учене	Самонаблюдаване и наблюдаване на съучениците, упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на собствените силни и слаби страни, на собствения стил на учене. Използване на информация от различни източници. Работа с елементите на учебника и с речник. Съставяне на кратък план.
Социални и граждански компетентности	Изразяване на мнение по географски въпроси; познаване на правила за разумно поведение в различни житейски ситуации и по време на природно бедствие (земетресение, наводнение). Посочване на примери за търпимост и взаимно уважение между хората.
Умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт	Разбиране на необходимостта от опазване на околната среда.

Ключови компетентности	Междупредметни връзки
Компетентности в областта на българския език	<p><u>Български език и литература:</u></p> <p>Използва знания и развива умения за работа с различни видове текст, както и умения за създаване на: описание по въображение, къс повествователен текст по зададена фабула, направени в устна или писмена форма, според осъществяването на целта - изготвяне на разширен план, съобщение и съчинение, текст-описание, отговор на географски въпрос или въпрос, свързан с житейски проблем или проблеми на природната среда.</p> <p>Използва знания и развива умения за работа с терминологичен речник.</p> <p>Чрез цялото обучение се развива техниката на четене и писмената култура на учениците.</p> <p>Използваните понятия обогатяват и езиковата им култура.</p>

<p>Математическа компетентност и основни компетентности в областта на природните науки и на технологиите</p>	<p><u>Математика:</u></p> <p>Математическата компетентност включва в различни степени възможностите да се използват математически методи на мислене (логическо и пространствено мислене), което спомага за използването на пространствени ориентир при работата с модели, схеми и диаграми. Познават и прилагат мерните единици за дължина и за лице на повърхнина (кв. км), и за ъгъл (градус), процент. Използва се обикновена и десетична дроб.</p> <p><u>Човекът и природата:</u></p> <p>Основните компетентности в природните науки са свързани със знанията за движенията на небесните тела в Слънчевата система; топлинните процеси и явления; агрегатното състояние на веществата; въздуха (състав, значение, замърсяване); природните води, кръговрата на водата. Обяснява: преходи между състоянията на телата, температурната аномалия на водата; зависимостта на атмосферното налягане и налягането на течностите от височината и дълбочината, физичните и химичните свойства на веществата, значението и приложението на веществата и химичните реакции. Аргументира и илюстрира с примери взаимовръзката природа – човек.</p> <p><u>Човекът и обществото:</u></p> <p>Използва географската карта и глобуса като източници на знания. Посочва връзката между особеностите на природната среда и трудовата дейност на хората.</p> <p><u>Технологии и предприемачество:</u></p> <p>Познава и използва числен мащаб. Разбира значението на природните дадености за производството на стоки и услуги. Използва въведени понятия: термометър, температурна скала, скица, източници на енергия.</p> <p><u>История и цивилизации:</u></p> <p>Развива умения за ориентиране по картата и за работа с различни видове карти. Развива способности за чертаене (и разчитане) на графика.</p>
<p>Дигитална компетентност</p>	<p><u>Компютърно моделиране и информационни технологии:</u></p> <p>Изпълнява задачи, свързани с търсенето, намирането и обработката на информация по определени теми в глобалната мрежа.</p> <p>Изготвя мултимедийни презентации по зададена тема.</p> <p>Изготвя отговори на географски въпроси, доклади и съобщения, като използва текстообработващи програми.</p>

<p>Умения за учене</p>	<p><u>Български език и литература и ИКТ:</u></p> <p>Развива основни умения като езикова и дигитална грамотност.</p> <p><u>Човекът и обществото:</u></p> <p>Използва въведените понятия: глобус, условни знаци, посоки на света, континент, равнина, низина, планина, река, езеро, море, полезни изкопаеми, крайбрежие, религия, Библия, християнство, ислям, Конституция, република, ЕС.</p>
<p>Социални и граждански компетентности</p>	<p><u>Литература, история и цивилизации:</u></p> <p>Изгражда разбиране за кодексите на поведение, общоприети в различните общества и среди, както и за това по какъв начин националната културна идентичност взаимодейства с европейската идентичност.</p> <p>Разбира значението на равенството, сигурността и толерантността в обществения живот на страната.</p> <p>Формира нагласи за съжителство на хора от различни религиозни и културни общности.</p> <p>Изгражда умения за работа в екип.</p>
<p>Инициативност и предприемчивост</p>	<p><u>Литература:</u></p> <p>Изгражда отношение към инициативността, активността, независимостта и новаторството в личния и обществения живот.</p> <p><u>Технологии и предприемачество:</u></p> <p>Познава и разграничава производството, търговията и услугите като основни стопански дейности. Класифицира видовете стоки и услуги по определени признаци. Разбира ограничеността на природните дадености като основен стопански проблем. Използва въведените понятия: търговия, стока, услуга, производство, производител, потребител, текстилни изделия, хранителни изделия.</p>
<p>Умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт</p>	<p><u>Човекът и природата:</u></p> <p>Разбира многообразието и неповторимостта на природната среда. Осъзнава необходимостта от опазването и съхраняването на биоразнообразието.</p> <p><u>Човекът и обществото:</u></p> <p>Използва въведените понятия: Национален парк, Природен парк, резерват, природна забележителност, защитена местност.</p>